

VÉDŐI SZEMMEL A BÜNTETŐELJÁRÁSI TÖRVÉNYRŐL

1. Mindent törvényt több szempontból lehet elemezni. Alapvetően különbözhet egymástól a jogtudományi elméleti vizsgálódás a jogalkalmazkodói szempontjaitól. A büntetőeljárás törvény ezen túl abban különbözik más törvényektől, hogy nyilvánvalóan más a megközelítése a különböző jogalkalmazkodói hivatásrendeknek, amikor ezt a törvényt vizsgálják, elemzik és arról véleményt nyilvánítanak. Vizsgálódásom nézőpontja a védői munka határozza meg, és vállaltan ezzel a védői elfogultsággal alkotok véleményt az új *2017. évi XC. büntetőeljárás törvényről* (a továbbiakban: Be.).

A védői nézőpontot meghatározó védői jogintézmény lényegét *Király Tibor* akadémikus a magyar büntetőeljárás tudományának kiemelkedő képviselője így fogalmazta meg: „soha nem a védőtől kell féltetni a büntetőeljárást, a védő közreműködése sokkal inkább elősegíti, mint gátolja a jogszerű eljárást, az igazságos ítéletet”. Ha ez a nézet a diktatúra idején elhangozhatott és vállalható volt, akkor a demokratikus jogállam korában ez az álláspont nem egyszerűen képviselhető, de egy gyakorló védő részéről kötelezően hirdetendő.

Nézőpontomat tehát a fentiek szabják meg, ezért talán nem felesleges, ha egy rövid történelmi visszapillantást teszek a védői jogok magyarországi kialakulására és fejlődésére...

Az 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (a továbbiakban: 1998. évi Be.) jogtörténeti kuriózum abban a tekintetben, hogy az elfogadása és a hatályba lépése közötti időszakban számtalan – részben koncepcionális – változást szenvedett el. A hatályba lépést követő néhány nyugodalmas évet követően az elmúlt 10 évben újra megsokasodtak a változtatások és módosítások, és ezek vezérlő elve egy olyan eljárás gyorsítása volt, melynek érdekében a jogalkotó nem riadt vissza a védelmi jogszíntványok megnyirbálásától. (Csak a példa kedvéért: a védői indítványra új szakértő kötelező kirendelésének kiiktatása a törvényből, miközben nem vitatható a szakértői bizonyítások adott esetben ügydöntő jelentősége.)

Ilyen történelmi előzmények után alakult meg 2013-ban az akkor még Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium kebelén belül a kodifikációs bizottság, *Erdei Árpád*

* A Magyar Ügyvédi Kamara elnöke.

professzor vezetésével. A bizottságban a hivatásrendek is képviselést kaptak: a bírót *Kónya István*, a Kúria elnökhelyettese, az ügyészséget *Belovics Ervin* legfőbb ügyész helyettes, míg a védői hivatásrendet én magam képviselhettem.

A kodifikációs bizottság természetesen legelőször a megalkotásra váró törvény koncepcióját fektette le, melyben a védői jogosítványokhoz kapcsolódó legfontosabb alapvetés így módon került megfogalmazásra: a büntetőeljárás gyorsítása, hatékonyságának növelése továbbra is meghatározó eleme kell legyen a jogalkotásnak, ám a gyorsítás érdekében történő esetleges egyszerűsítés nem eredményezheti az eljárási elvek és garanciák csorbitását. A koncepció a nyomozás és a tárgyalási szak egymáshoz való viszonyának alapvető átrendezését is javasolta, leszögezve: „A védő eljárása a nyomozásban különösen fontossá válik, ezért a törvénynek a lehető legszélesebb jogosítványokat kell biztosítani a védő számára az eljárási cselekményeknél történő részvételre, az iratok megismerésére, indítványtételre és a terhelttel való kommunikációra, még annak kihallgatása során is.”

Az elfogadott törvény rendelkezéseit vizsgálva leszögezhető, hogy a kodifikációs bizottság koncepciójában lefektetett ezen elveket nem sikerült a jogalkotás menetében maradéktalanul érvényesíteni, mert amint arra rámutatok, néhány új szabály a védekezési jog korlátozását eredményezi, és nem észlelhető, hogy a jogalkotó a nyomozás során a koncepcióban szereplő „legszélesebb jogosítványokat” biztosította volna a védőknek. Így például fő szabályként a védő továbbra sem vehet részt tanú kihallgatásánál, holott a nyomozás során rögzített tanúvallomás a tárgyalási szakaszban is teljes értékű, és adott esetben a bűnösség megállapításához vezethet egyetlen olyan, a nyomozás során rögzített tanúvallomás, ahol a kihallgatás a terhelt és a védő távollétében történt – természetesen így módon lehetetlenné téve a kapcsolódó kérdések feltételét, észrevétel megtételét.

A 2014. évi választást követő új kormányban *Trócsányi László* igazságügyi miniszter a jogalkotási folyamatot a minisztérium hivatali szervezetén belül kívánta tartani, ezért a büntetőeljárás törvény kodifikációs munkáinak irányítására *Miskolczi Barna* miniszteri biztost nevezte ki, de a jogalkalmazói ismeret továbbra is szerepet kapott a törvényalkotási folyamatban a Kodifikációs Tanácsadói Testület, valamint egy Szakértői Testület bevonása útján.

2015 januárjában került a kormány elé a Be. szabályozási elveiről szóló előterjesztés, melyben ismételtelen kiemelésre került, hogy az új kódex szabályozási elvei közül kiemelt jelentőségűek a hatékonyság, a gyorsaság, az egyszerűség, a korszerűség, a koherencia és a célszerűség, amellet azonban, hogy mindezek érvényre juttatása nem járhat az eljárási garanciák sérelmével.

Rossz jelnek kellett azonban tekinteni, hogy az előterjesztés kiemelt hangsúlyt fektetett a „joggal való visszaéléssel szembeni hatékony fellépésre”, megelőzendő a visszaélés szerinti joggyakorlást, kiemelve az eljárások indokolatlan veszélyét. Természetesen egyet kell értenünk azzal a jogalkotó akarattal, mely egyensúlyt kíván létrehozni a terhelti alkotmányos jogok védelme és a büntető igazságszolgáltatás hatékony működése iránti társadalmi elvárások között. Ám nyilvánvalóan fennáll a veszélye annak, hogy ha a jogalkotás elsősorban az eljárások indokolatlan elhúzásának visszaszorítására irányuló igényt hangsúlyozza, akkor ezt elsősorban a védekezési jog

csorbításával kívánja elérni, noha tényadatokkal nem támaszthatók alá azon nézetek, melyek a védői munkában látják a büntetőeljárások szükségtelen elhúzódsának fő okát. Nem vitatva, hogy esetenként lehet ilyen jellegű kifogásolható magatartással találkozni, a tárgybani felmérések egyértelműen igazolták, hogy védői mulasztásra, szándékos jogellenes magatartásra elenyésző számban vezethető vissza eljárás elhúzódsa.

2. A röviden összefoglalt jogalkotási folyamat eredményeképpen megszületett és az Országgyűlés által elfogadott büntetőeljárás törvényt, amint arra már utaltam, *a védői jogok szempontjából veszem górcső alá, és először a pozitív változásokra hozok néhány példát:*

2.1. Az 1998. évi büntetőeljárás törvény is ismerte ugyan azt az elvet, hogy a vád bizonyítása a vádlót terheli, és elkülönítette egymástól a vád és az ítékezés funkcióját, azonban nemcsak lehetővé tette, megengedte a bíróságnak a hivatalból való bizonyítást, hanem a tényállás tisztázási kötelezettsége okán a megalapozatlanság miatti hatályon kívül helyezéstől okkal tartó elsőfokú bíróságok az ügyek jelentős részében a vád szerepét átvéve hivatalból bizonyítottak. Ennek nagyon sokszor az lett az eredménye, hogy (*Mezőlaki Erik* bíró úr megfogalmazását kölcsönözve) a védelem már valójában nem is a vád ellen küzd, hanem a számára kiszámíthatatlan, láthatatlan bírói koncepció ellen.

Ezen a helyzeten mindenképpen változtatni kell, és reményeim szerint változni is fog a bírói gyakorlat, hiszen a törvény egyértelműsíti, hogy a vádért a vádló viseli a felelősséget, azaz bizonyítási indítvány hiányában a bíróságtól nem kérhető számon a megalapozatlanság. Nyilvánvaló, hogy a vádlott javára szóló hivatali bizonyításnak nincs semmiféle akadálya, de remélem, hogy a kialakuló másodfokú bírói gyakorlat nem fogja számonkérni az elsőfokon eljáró bírótól a vádló helyett annak hivatalból történő bűnös bizonyítását.

2.2. A törvény egyik legfontosabb újítása ténylegesen, kézzelfoghatóan honorálni kívánja a vádlotti együttműködést.

A hatékonyság javítása a garanciák megtartása mellett determinálja, hogy büntetőeljárásunk irányt vegyen a terhelttel köthető megállapodás felé. A törvény sok lehetőséget fogalmaz meg arra, hogy ösztönözze a terheltet a beismerésre, melynek eredményeképpen az eljárás gyorsabban és egyszerűbben lezárható, minek következtében az állam által felépített és működtetett büntető igazságszolgáltatás kapacitása felszabadul és átcsoportosítható azon ügyek minden részletre kiterjedő, megalapozott végigvitelére, ahol a bűnösség kétséges.

Nyilvánvaló, hogy a törvény csak a lehetőségét teremtheti meg annak, hogy a hatékonyság oly módon javuljon, hogy egyre több ügyben kerül sor törvényes megállapodásra. Ehhez a törvényt hivatásszerűen alkalmazóknak nézőpontot kell változtatni, és a jelenleg alapnak tekinthető bizalmatlansági elvet fel kell váltsa a kölcsönös bizalom elve. El kell jutnunk odáig, hogy a védőket a jövőben az ügyészségeken nemcsak a tájékoztató irodáig engedik, nemcsak közlik velük az eljáró ügyész nevét, de lehetővé teszik számukra a személyes tárgyalások kezdeményezését és azok kiegyensúlyozott lebonyolításának lehetőségét.

Ezen írás kereteit meghaladja azon problémák részletes taglalása, melyek a védőkre várnak. Gondolok itt arra, hogy mindenekelőtt minden törvényes eszközzel törekedni kell az eljárás kezdeti szakaszától a lehető legteljesebb körű ügyismeretre, hiszen ez az alapja annak, hogy a védő fel tudja mérni, milyen tanácsot adjon a terheltnek. Újra kell gondolni azokat az etikai szabályokat, melyek a terhelt és a védő viszonyát keretezik, hiszen két irányból is veszély vár a védőkre: utólagos szemrehányást kaphatnak azért, ha egyezség megkötését tanácsolják, más esetekben pedig azért, ha ennek megkötését nem tartják indokoltnak, és egy súlyos büntetést kiszabó ítélet utólag megkérdőjelezheti a tanács helytállóságát.

2.3. Amint arra az előzőekben utaltam, a védői munka alapvetése kell legyen a minél korábbi, minél szélesebb körű ügyismeret, ezért rendkívül fontos pozitív fejlemény, hogy az új törvény a gyanúsítottá válás pillanatától valódi főszabállyá teszi a teljes körű iratmegismerési jogot azzal, hogy csak egyedileg meghatározott iratra, indokolt és fellebbezhető határozattal lehet mindezt korlátozni.

Reálisan várható tehát, hogy lezárul az a kor, amikor a védő mérlegelésen alapuló iratmegismerési kérelmét szinte kivétel nélkül mindig azzal utasította el a nyomozó hatóság, hogy a kért irat átadása, megismerésének lehetővé tétele sértené, veszélyeztetné a nyomozás sikerét.

2.4. Pontos érdemi pozitív változásnak tartom a törvény 38. § (4) bekezdését, mely szerint megfelelő időt és *körülményeket* kell biztosítani a terheltnek a védelemre való felkészüléshez. A megfelelő körülmények biztosítása értelemszerűen a letartóztatásban lévő terheltnél bír különös jelentőséggel. A büntetőeljárás más hatósági eljárásokhoz hasonlóan az elektronikus irat előállítására tér át, ami – itt nem részletezendő – jelentős kihívást jelent a védői munkát ellátó ügyvédekre, de természetesen joggal várható el, hogy ha az állam jogalkotással az elektronikus kapcsolattartást teszi kötelezővé, az akkor ebből fakadó következményeket az általa felügyelt letartóztatás során is megoldja. Gondolok itt arra, hogy a büntetésvégrehajtási intézményekben megoldást kell találni arra, hogy az elektronikus formában rendelkezésre álló iratmásolatot egyrészt a terhelt „megfelelő körülmények” között tanulmányozza, és biztosítani kell, hogy a védelemre való felkészülés alapját képező ellenőrzés nélküli védői beszélőre a védő a büntetésvégrehajtási intézménybe biztonságos módon bevihesse és magánál tarthassa az elektronikus iratmásolatot.

2.5. A pozitív változások közé sorolom a védői kirendelés szabályozásánál bekezdett változtatást, noha ez az Ügyvédi Kamarákra új feladatokat ró.

Miközben a javaslat természetesen továbbra is a meghatalmazott védő elsőbbségét hangsúlyozva szabályozza a kirendelt védő intézményét, annak szabályait teljesskörűen megújítja. Az elmúlt években többoldalú kifogás érte a kirendelések elosztásának rendszerét, ezen belül azt, hogy az eljáró hatóság nemcsak a kirendelés szükségességéről dönt határozattal, hanem a kirendelés ellátására jogosult ügyvédek közül maga választhatta ki az eljáró ügyvéd személyét. Ezen írás keretei nem teszik lehetővé, hogy itt részletezzem azokat a ma már széles körben ismert és részben elismert aggályokat, amelyek ezt a megoldást körbevették.

A megoldást az ügyvédi kamarák bevonása jelenti, hiszen a jövőben a hatóság kizárólag a kirendelés tényéről dönt, ezt elektronikus formában jelzi az illetékes területi

kamarának, és a javaslat a köztestület feladatává teszi, hogy egy lényegében automatikus, az eljárási cselekmények időszerű lefolyását, az arányos munkateher-elosztást is biztosító informatikai rendszert működtessen.

A kirendelt védő jogai és kötelességei fő vonalakban érintetlenül maradnak, azonban törvényi szinten kerülne szabályozásra kötelezettségként, hogy amennyiben az eljárásba a kirendelt védő helyébe meghatalmazott védő lép, akkor erről a tényről a meghatalmazott védő köteles haladéktalanul tájékoztatni a korábban eljáró kirendelt védőt, aki viszont ugyancsak haladéktalanul köteles minden olyan adatot közölni és minden rendelkezésére álló olyan ügyiratot átadni, amely felhasználható a védelem ellátásához.

Ezen rendelkezés kapcsán jegyzem meg, hogy a Be. – a 1998. évi Be.-hez hasonlóan – a védelmet, ezen belül a meghatalmazott védőt egységes jogintézményként kezeli, és általában nem tartalmaz rendelkezéseket arra az esetre, ha a meghatalmazott védő személye változik. Ennek a szemléletnek a következménye, hogy az előzőekben írtakkal szemben nincs arra vonatkozó rendelkezés, hogy az ügyben újonnan „belépő” meghatalmazott védőnek kötelessége tájékoztatni erről a tényről a korábban eljáró meghatalmazott védőt, aki – hasonlóan a kirendelt védőhöz – köteles lenne az iratait az új védőnek átadni. Ezt a kötelezettséget az ügyvédi hivatás etikai szabályai között kell majd rendezni és pontosítani, megteremtve az összhangot a büntetőeljárás törvény rendelkezéseivel.

2.6. Végül egy olyan kérdésről szólnék, melyhez „érzelmi szálak” fűznek, mert ebben a kérdésben az elmúlt évtizedben többször nyilvánítottam véleményt, előadás és írás keretében is.

Ez pedig a terhelt tárgyalási jelenlétének kérdése. Érveltem amellett, hogy ez a terhelt joga, védekezési jogának része, és helytelenítettem, hogy a hatályos törvény ebből a jogból kötelezettséget kreált, ami többvádoltas ügyekben gyakran akadályozta a tárgyalás megtartását.

Természetesen nem hiszem, hogy az én érveim vezettek a törvény változásához, de külön öröm számomra, hogy a jogalkotó is kinyilvánítja, hogy a tárgyalási jelenét alapvetően jogosultság, ezért sokkal szélesebb körben teszi lehetővé a vádlottnak a tárgyalási jelenlétről való lemondást, biztosítva a visszatérés lehetőségét.

Természetesen a terheltnek ez a szélesebb joga a védői kötelezettség „szélesedésével” jár, hiszen a védőnek a terhelt távollétében tartott tárgyalásokon is jelen kell lennie, sőt merőben új feladatként kézbesítési ügygondnokként kell fellépnie a távolmaradó terhelt vonatkozásában.

3. *Ez már átvezet azokhoz a változásokhoz, amelyeket nem tartok védői szempontból pozitívnak. A következőkben néhányat ezek közül említenék:*

3.1. Sokan, sokszor és sok helyen hívtuk fel a figyelmet arra, hogy a büntetőeljárás időszerűségének hangsúlyozása a törvényalkotásnál jogos felvetés, de ez nem vezethet garanciális jogok sérelméhez, és a védői feladatokat annak tükrében lehet csak szabályozni, hogy mindenekfeletti az alapvetés: a védő kizárólag a terhelt védelmében, azaz kötelező egyoldalúsággal működhet közre, tehet indítványt, tehet fel kérdéseket.

Ebből számomra az is következik, hogy a törvény 42. § (4) bek. f. pontját, mely szerint a védő jogait úgy köteles gyakorolni, kötelezettségeit úgy teljesíteni, „hogy azzal a büntetőeljárás időszerű lefolyását ne akadályozza”, csak a fenti alapvetés tükrében lehet vizsgálni.

Ezért téves fogalmazásnak tartom az indokolás azon mondatát, mely mintegy kivételt nem tűrő tézisként szögezi le, hogy „a védő jogainak az eljárás elhúzódását eredményező gyakorlása védői kötelezettségzegésnek tekinthető”.

Ki kell jelentenem azt is, hogy nemcsak elvi kérdésről van szó, hiszen az eljárásban kiszabható bírság felső határát 1 millió forintra emelte a jogalkotó, ami különös tekintettel arra, hogy egy kirendelt védő egész napi munkájáért 40 000 forint árbevételhez jut, enyhén szólva is súlyos fenyegetés.

Bízom azonban abban, hogy a bírói gyakorlat a kérdést megfelelően fogja kezelni.

Ennek a kérdéskörnek a leglényegesebb része az előkészítő ülés újraszabályozása és ehhez kapcsolódóan a bizonyítási indítványok előterjesztésének sorsa.

Alapjaiban természetesen elfogadható, hogy az előkészítő ülés a jelenlegitől mérőben eltérő rendeltetést kapjon és a szó valódi értelmében szolgálja a tárgyalás előkészítését.

Helyeselhető, hogy kinyilvánításra kerül a tárgyalás koncentráltságára vonatkozó jogalkotói célzat, de legalábbis kritikával kell fogadni azt az egyértelműen vallott elképzelést, hogy a bizonyítási indítványoknak a tárgyalási szakaszban jogkövetkezmények nélküli előterjesztési lehetősége jelentősen szűküljön.

E vonatkozásban mindenekelőtt azt tartom szükségesnek figyelembe venni, hogy a büntetőeljárás középpontjában a terhelt büntetőjogi felelősségének vizsgálata áll.

Azt pedig felesleges hangsúlyozni, hogy a büntetőjogi felelősség fennállása vagy hiánya megállapításának következményei mélyrehatóak és messzire vezetnek. Ezért az előterjesztő indokolatlan késedelmére megfelelő módon szankcionálható ugyan, de egyrészt itt a hangsúlynak az indokolatlan szón kell lennie, másrészt pedig a szankció sohasem eredményezheti az igazság feltárásának háttérbe szorulását. Azaz a gyorsítás oltárán semmilyen körülmények között sem áldozható fel az igazság megismerése, amennyiben erre megvannak a megfelelő eszközök. Ilyen eszköz (bizonyítási lehetőség) fennállása esetén tehát a bizonyítási indítványnak minden körülmények között helyt kell adni.

Lényegében ezt vallja az előterjesztés is, hiszen csak akkor teszi lehetővé a javasolt szabályoknak meg nem felelő bizonyítási indítvány indokolás nélküli elutasítását, ha arra a tényállás tisztázásához nincs szükség.

A tényállás tisztázáshoz szükséges, a javaslat felfogása szerint késedelmesen előterjesztett indítványnak helyt kell ugyan adnia a bíróságnak, de az előterjesztő szankcionálhatóságát, egyes esetekben kötelező szankcionálását írja elő.

A problémakör felvetésénél visszautalok a védő munkáját általánosságban szabályozó törvényhelyekre, melyek a védőt egyoldalúságra kötelezik, ennek keretében arra, hogy a védekezési eszközt kizárólag a terhelt érdekében használja fel.

Ebből a felfogásból pedig a büntetőeljárások gyakorlatában nem következhet más, mint hogy egy potenciálisan meglévő bizonyítási indítvány tényleges előterjesztését a védő attól is függővé tegye, hogy a büntetőeljárásban a vád, illetve az eljárás többi

szereplője által előterjesztett bizonyítási indítványok hatására milyen módon, irányban fejlődik az eljárás.

El kellene tehát ismerni a védőnek azt a jogát, hogy a terheltnek „megfelelő időben” terjessze elő bizonyítási indítványát, azaz helytelen felfogást tükröz annak törvényi előírása, hogy ezt általánosságban az előkészítő ülésen kell megtenni.

Ennek a kötelezettségnek egyébként az is gátját szabhatja, hogy nem biztosítható teljeskörűen a védő felkészülése erre az időpontra.

Az előkészítő ülést ugyanis az elképzelések szerint legkésőbb a vádirat kézbesítésétől számított 1–3 hónapon belül meg kell tartani, másik oldalról viszont a törvény mindösszesen azt garantálja, hogy a védő legalább a vádemelés előtt egy hónappal kézhez kapja az ügy teljes iratát.

Ebből tehát az következik, hogy a védőnek – az egyedi kivételeket figyelmen kívül hagyva – általában 60 nap áll majd rendelkezésére ahhoz, hogy adott esetben egy többvádoltas, több ezer oldalas nyomozati irattal a bírósághoz érkező ügyben ezen időszak alatt jusson el az ügyismeretnek arra a szintjére, hogy kétséget kizáróan meg tudja állapítani, vajon az előterjeszhető bizonyítási indítvány szolgálja-e a terhelt érdekét.

Meggyőződéssel állítom, hogy az ügyek jelentős részében ez képtelen elvárás.

Világosan tetten érhetőnek látom a fegyveregyenlőség hiányát: itt inkább fegyveregyenlőtleneségről beszélhetünk, hiszen a vád képviselőjében eljáró ügyész oly módon érkezik az előkészítő ülésre, hogy az azt megelőző nyomozást, vádelőkészítő szakaszt teljes terjedelmében ismerte, „uralta”, azaz tőle – aki az ügy objektív, teljes körű feltárására köteles – valóban elvárható, hogy a bizonyítási indítvány előterjesztésével ne késlekedjen.

A védő részére a nyomozás során biztosított rendkívül korlátozott terjedelmű adat-, iratmegismerési jog nem teszi lehetővé, hogy az ügyéssel egyenlő mértékű ügyismerettel rendelkezzen az előkészítő ülésen.

Eleve téves tehát az a kiindulópont, amely a védőtől is elvárhatónak tartja, hogy az előkészítő szakaszban minden lehetséges, ismert bizonyítási indítványt terjesszen elő.

Ráadásul a bizonyítási indítványok tervezett szabályai nincsenek tekintettel a terhelt és a védő közötti bizalmi viszonyra, a védői titok speciális szabályaira sem. A javaslat szerint ugyanis a bizonyítási indítvány előterjesztésekor számot kell adni a tudomást szerzés időpontjáról (hiszen ettől számított 15 napon belül lehetséges a jogkövetkezmény nélküli előterjesztés), valamint az esetleges önhiba hiányát valószínűsíteni kell.

Figyelemmel arra, hogy az ügyben elődleges ismeretekkel mindig a terhelt rendelkezik, azaz a bizonyítási indítvány lehetőségének gondolata is mindig tőle származik, a védő csak mintegy másodlagos előterjesztő, a javaslat a védőt választás elé állítja.

Vagy feltárja a bíróságnak, hogy ügyfele, a terhelt mikor mit mondott neki, saját „önhibáját” megpróbálja áttolni a terheltre (a javaslat arról nem tesz említést, hogy ez egyébként elegendő-e a kimentéshez, avagy a terheltet és a védőt mintegy azonos személynek kell-e tekinteni, azaz a védő sohasem hivatkozhat saját kimentésénél arra, hogy ő mikor jutott az információ birtokába), vagy vállalja, hogy nem sérti meg a védői titoktartási kötelezettségét, inkább a bíróság jóindulatában reménykedik a rendbíróság kiszabásánál.

Ez nyilvánvalóan képtelen helyzeteket eredményezhet, ezért nem tartom elfogadhatónak a szabályozásnak ezt a módját, mert ahogyan egy esetleges védői mulasztás szankciója nem terhelhető át a vádlottra azzal, hogy őt megfosztjuk az objektív igazság feltárásának lehetőségétől, ugyanúgy nem terhelhető át a terhelt késedelmes adatátadásban megnyilvánuló mulasztásának jogkövetkezménye a védőre.

A javaslat egyáltalán nem foglalkozik azzal a problémakörrel sem, hogy a terhelt védőjének személyében az eljárás alatt bekövetkezhet, és a gyakorlatban be is következik változás, így minden védő vonatkozásában külön-külön kell vizsgálni az indítvány időszerűségi követelményeinek megtartását.

Végül, de nem utolsósorban nyomatékkal hívnám fel a figyelmet e körben arra, hogy míg a fentiekben vázolt terhelt–védői viszony a megbízásos ügyeknél is szinte feloldhatatlan problémákat vethet fel, ugyanez a viszony még összetettebb a kirendelt védő esetén. A kirendelt védő és a terhelt között a bizalmi viszony nyilván másként vethető fel, mint a meghatalmazott védő esetében.

Amíg a meghatalmazott védő esetében akár feltételezhető, hogy inkább viseli – az egyébként rendkívüli mértékben megemelkedett keretek között kiszabható összegű – rendbírságot, addig talán alappal vetem fel, hogy a még mindig jelképes összegért dolgozó kirendelt védőtől nem lesz elvárható, hogy adott esetben az óradíjának százszorosát is meghaladó pénzbírságot kelljen fizetnie, ha a védői titok megszegése árán nem tárja fel, mikor, kitől, milyen körülmények között jutott az indítvány alapjául szolgáló tények, adatok ismeretéhez.

3.2. A másik jelentős, általam negatívnak értékelhető törvényi változást a szakértői bizonyítás kérdéskörénél látom.

Nehezen vitatható, hogy a büntetőügyek jelentős részében ügydöntő jelentőségű lehet a szakértői vélemény. A szakértői álláspont sok esetben a büntetőjogi alapkérdést, a bűnösség kérdését is eldönti, de a szakértő sok bűncselekménynél nélkülözhetetlen az összezszerűség meghatározásához, aminek pedig a minősítésen keresztül a büntetés kiszabására lehet jelentős kihatása.

Ismert tény másrésről az is, hogy a nyomozó hatóságot költségvetési korlátok és egyéb körülmények ösztönzik a szakértő személyének „speciális szempontú” kiválasztására. Ezért alapvető garanciális jellege van a fegyveregyenlőség elve alapján annak, hogy a védelem a váddal egyező lehetőséget kapjon szakértő kirendelésének kezdeményezésére, bevonására. Hellyel-közzel ez a helyzet állt fenn mindaddig, amíg 2011-ben nem került kiiktatásra az 1998. évi Be. 111. § (4) bekezdése. E törvényhely a bírósági szakaszban kötelezővé tette a vádirat kézbesítésétől számított 15 napon belül előterjesztett védelmi indítványra új szakértő kirendelését. A *2011. évi LXXXIX. törvény* rendelkezése azonban azt a változást eredményezte, hogy miközben a bíróság felé megfogalmazott elvárás az ügy mielőbbi befejezése, mérlegelési jogkörébe utalták, hogy a vád által prezentált és a nyomozás során a fentiekben ismert körülmények között kirendelt szakértő mellé vajon kirendel-e újabb szakértőt.

A jelenleg hatályos büntetőeljárás törvény mindazonáltal mégis több lehetőséget adott arra, hogy az eljárásban a védő maga vonjon be szakértőt. Természetesen az így elkészült szakértői vélemény bizonyítékként való felhasználását a törvény szabályozta, de a javaslat ismeretében meggyőződéssel állítom, hogy még ezen korlátozó sza-

bályok is több lehetőséget biztosítottak a védelem számára a szakértői bizonyítás terén, mint lesz a jövőben, amennyiben a javaslatból változatlan formában lesz törvény.

Az előterjesztés amellett, hogy megerősíti azt az elvet, hogy a szakértő alkalmazására fő szabály szerint kirendelés alapján kell sor kerülni, az indokolásban kijelenti: „A szakértői bizonyítás körében a magánszakértői vélemény felhasználásának következetesebb szabályozása a Javaslat egyik hangsúlyos újítása.”

Az indokolás hangsúlyos újítást említ, álláspontom szerint azonban ehhez hozzá kell tenni, hogy a hangsúly itt egyben szűkítést eredményez, azaz a jelenleginél szűkebb körben kerülhet sor arra, hogy az eljárásban teljes értékű bizonyítékként kerüljön bevonásra a védelmi oldalon kezdeményezett szakértő által adott vélemény.

Álláspontomat az alábbiakkal kívánom indokolni:

A büntetőeljárások nyomozati szakában – különös tekintettel a tervezett új szabályokra – a gyanúsított felelősségre vonására az esetek döntő részében már azt követően kerül sor, hogy a hatóság az eljárás tárgyát képező szakkérdések megválaszolására szakértőt rendelt ki.

Márpedig az előterjesztés szerint, ha a terhelt vagy a védő indítványa olyan tény szakértő általi megvizsgálására, véleményezésére irányul, amelyet a hatóság által kirendelt szakértő korábban már megvizsgált – a büntetőeljárások döntő részében ez értelemszerűen így van –, csak kivételes esetben lesz lehetőség magánszakértői vélemény elkészítésére megbízást adni. Szükséges ugyanis, hogy a megbízást megelőzően a hatóság által kirendelt szakvélemény esetleges hiányosságaira utalással a szakértőtől felvilágosítás kéressék, illetve a szakvélemény kiegészítése megtörténjen. Csak abban az esetben kerülhet sor a magánszakértő bevonására, ha ez az eljárás nem vezet eredményre. Márpedig az a hatóság – lényegében szubjektív – megítélésén múlik, hogy az általa korábban kirendelt szakértő véleményének kiegészítését, avagy felvilágosításadását elegendőnek tartja, és ezáltal új szakértő kirendelését szükségtelennek ítéli.

Könnyen belátható tehát, hogy rendkívül ritkán fog eredményre vezetni a védelmi oldalról magánszakértő bevonásának kísérlete mindazon esetekben, amikor az eljárás korábbi szakaszában már a nyomozó hatóság mindezt meglépte, lévén hogy az általa kirendelt szakértő véleményét szinte sohasem fogja homályosnak, hiányosnak tartani.

A fegyverek egyenlőségének biztosítása helyett tehát a megszorítások az egyenlőséget fogják konzerválni.

Magánszakértő bevonására tulajdonképpen tehát csak akkor lesz igazán lehetőség, ha a hatóság az ügyben nem tartotta szükségesnek szakértő kirendelését, maga korábban az ügy eldöntése szempontjából fontos kérdés megvizsgálására szakértőt nem rendelt ki, és az erre vonatkozó terhelti, illetve védői indítványt elutasítja, illetve nem az indítványban megjelölt szakértő kirendeléséről dönt.

A másik problémát ott látom, hogy a javaslat a terheltet és a védőt arra kívánja kötelezni, hogy tájékoztassák az eljáró hatóságot – amennyiben erre a törvényi feltételek egyáltalán fennállnak – a szakértői vélemény elkészítésére adott megbízásról.

Az általános büntetőeljárás-jogi alapelvekkel egyezően az indokolás hivatkozik arra, hogy az önvádra kötelezés tilalmának tiszteletben tartása folytán az így felkért

magánszakértő véleményének benyújtása nem lesz a terhelt, illetve a védő részére kötelező. Joggal felvethető azonban a kérdés, hogy ha a hatóság tudomására jut egy szakértői vélemény elkészítésére adott megbízás, majd az nem kerül benyújtásra, ebből az milyen következtetést von le; illetve kötelezheti-e az ügyben eljáró hatóság a szakértőt bármiféle nyilatkozat tételre, adatközlésre.

A jelenleg hatályos jogszabály szerint amennyiben a védő által felkért szakértő bevonására az ügyben nem kerül sor, akkor az általa készített vélemény nem szakértői véleményként, hanem okiratként kerülhet csak értékelésre a bizonyítási eljárás keretében.

A javaslat szerint, ha az előterjesztett magánszakértői vélemény mint szakértői vélemény nem vehető figyelembe, mert a terhelt, illetve a védő nem a törvényben írtaknak megfelelően járt el a korábbi szakértői vélemény kiegészítése, ellentmondásának feloldása tárgyában, akkor a magánszakértői vélemény okiratként sem vehető figyelembe, az „a terhelt, illetve a védő észrevételének minősül”.

Belátható tehát, hogy a szakértői bizonyítás keretében a védői oldal – és ezáltal a terhelt védekezési joga – a jelenleginél is hátrányosabb helyzetbe kerül.

3.3. A polgári perben jól ismert és ott elfogadott kereset- és fellebbezésváltoztatási tilalmat kívánta a jogalkotó átültetni a büntetőeljárásba is azzal, hogy a fellebbezésnek nemcsak az irányát kell megjelölni, de pontosan azt is, hogy a fellebbezés mire irányul, és az a későbbiekben már nem terjeszthető ki. Ez a megoldás azonban figyelmen kívül hagyja, hogy míg a polgári eljárásban a fellebbezést az írásbeli ítélet kézhezvétele után kell bejelenteni, megjelölve annak pontos tartalmát, addig a büntetőeljárásban a fellebbezés bejelentésére az ítélet szóbeli kihirdetését követően kell sor kerüljön, márpedig az alapkérdések változatlansága mellett az írásbeli ítélet részletesebb kifejtése, megközelítése természetesen szükségessé tehetné a fellebbezés pontosítását. Félő, hogy a védők számára nem marad más lehetőség, mint hogy a szóban kihirdetett ítéletet teljeskörűen megfellebbezzék, hiszen a teljes körből mindig vissza lehet venni, ha az írásban kézhez kapott ítélet erre alapot ad.

Jelen írásban a büntetőeljárás-jogi szakmai szempontból igyekeztem elemezni az új törvényt, ezért nem térek ki arra a gyakorlati problémakörre, mely feltehetően napi nehézségeket fog okozni a védői hivatást gyakorló ügyvédnek, ez pediglen a kötelező elektronikus kapcsolattartás. Jelen írás keretében nem részletezem a hatóságokra és az ügyvédségre váró új feladatokat és kihívásokat, mindösszesen megkockáztatom, hogy e helyütt is aggályomat fejezzem ki a nem minden tekintetben előkészített új működési renddel kapcsolatban. Természetesen védőtársaim nevében is kijelenthetem, hogy az esetleges technikai problémák nem akadályozhatnak bennünket abban, hogy a terhelt védekezésének törvényes keretek közötti elősegítése érdekében éljünk minden jogunkkal, mert meggyőződésem – Király Tibor már idézett gondolatát ismételve –, hogy ezzel szolgáljuk a jogállamiságot.